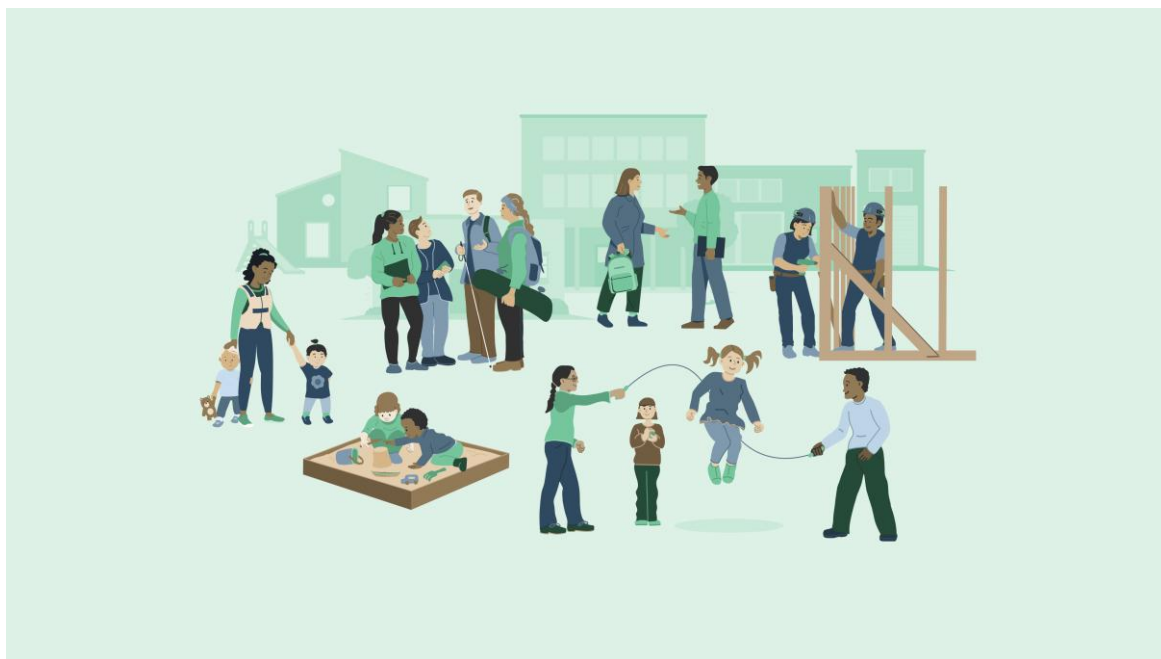

26.02.2026

Delrapport 2: Forslag til tiltak i arbeidet med tidlig innsats, inkludering og tilrettelegging for barn og elever med særskilte behov

Svar på del 1 av oppdrag nr. 2025-01 i tildelingsbrevet for
2025

Innhold

1	Bakgrunn og formål	4
1.1	Sammenheng mellom delrapport 1 og 2	4
1.2	Oppsummering av tiltak og anbefalinger	5
2	Innspill til tiltak	7
2.1	Sammenfatning av innspillene	7
3	Videreføre og styrke eksisterende virkemidler	9
3.1	Nye utviklingsområder innenfor Udirs eget handlingsrom	10
3.1.1	Tydeligere veiledning i å vurdere tilfredsstillende utbytte av opplæringen	10
3.1.2	Veiledning om systematikk for å fange opp og følge opp	11
3.1.3	Utvikle støtte og oppdatere kvalitetskriterier for PPT	11
4	Forslag til nye tiltak	12
4.1	Tiltak og anbefalinger for videre dialog med KD	12
4.1.1	Individuelle spesialpedagogiske kurs	12
4.1.2	Spesialpedagogisk forum tilknyttet systemet for kompetanse- og karriereutvikling	13
4.1.3	Aggregerte data fra PP-tjenestens saksbehandlingssystemer	14
4.1.4	Mer kunnskap om elever med ITO i videregående opplæring	15
4.1.5	Bedre rammebetingelser	16
	Avslutning	17
	Vedlegg	18
1	Udirs eksisterende tiltak og pågående prosesser	18
1.1	Pedagogiske virkemidler	18
	Eksisterende tiltak og virkemidler	18
	Pågående prosesser og oppdrag	18
	Endring av kartleggingsprøvene	18
	Ny støtte til kvalitetsutvikling i barnehagen	19
	Tverrsektoriell fagstøtte for kommunenes forebyggende arbeid med barns oppvekstsvilkår – «oppvekstpakke»	19
	Tverrsektoriell lederutvikling for oppvekstsektoren	19
	Nasjonal faglig retningslinje med kunnskapsbaserte anbefalinger for å forebygge og følge opp skolefravær	19
	Videreutvikling av dagens lederutdanninger	20
	Oppfølging av Meld. St. 34 (2023–2024) – tiltak for en mer praktisk skole	20
	Læremiddelkatalogen	20

1.2	Regelverk og tilsyn	21
	Eksisterende tiltak og virkemidler	21
	Pågående prosesser og oppdrag	21
	Veileder i spesialpedagogisk hjelp	21
	Utarbeiding av maler	21
	Oppfølging av Meld. St. 34 (2023–2024) – tiltak for en mer praktisk skole	22
	Tiltak overfor kommuner med lav kapasitet og kompetanse	22
	Fremtidens videregående opplæring	22
1.3	Kunnskapsutvikling og -formidling	22
	Eksisterende tiltak og virkemidler	23
	Pågående prosesser og oppdrag	23
	Senter for spesialpedagogisk forskning og inkludering (SpedAims)	23
	Evalueringen av opplæringsloven	23
	Videreutvikling av GSI og VIGO	24
1.4	Økonomiske virkemidler	24
	Eksisterende tiltak og virkemidler	24
	Pågående prosesser og oppdrag	24
	Videreutvikling av tilskuddsordning for barnehagemateriell og læremidler	24
	Samlet tilskuddsordning for helhetlig og forebyggende innsats i kommunene	24
1.5	Tiltak for å bedre situasjonen for samiske barn og elever	25
	Systematisk kontakt med kommuner og deres PP-tjenester	25
	Samarbeid med Samisk høyskole og andre UH-institusjoner	25
	Oversetting og tilpassing av kartleggingsverktøy og læringsressurser	25
	Deltakelse i nettverk – samarbeid med nasjonale og regionale myndigheter	26
	Nasjonalt forum for samiske språk og samisk kultur	26
	Ny kunnskap	26

1 Bakgrunn og formål

Denne delrapporten er den andre av to delrapporter som samlet utgjør Utdanningsdirektoratets (Udires) leveranse på del 1 av oppdrag 2025–01 *Kunnskap, status og tiltak for å sikre bedre tidlig innsats, tilpasset opplæring og individuell tilrettelegging*. Delrapport 1 gir en samlet oversikt over kunnskapsgrunnlaget og statusen for arbeidet med tidlig innsats, inkludering og individuell tilrettelegging i barnehage, skole og SFO fem år etter Meld. St. 6 (2019–2020) *Tett på – tidlig innsats og inkluderende fellesskap i barnehage, skole og SFO* (heretter kalt tett på-meldingen).

Denne delrapporten bygger på situasjonsbildet fra delrapport 1 og presenterer Udires vurderinger av de mest fremtredende utfordringene og våre forslag til hvordan disse kan følges opp gjennom virkemidler, prioriteringer og videre utvikling av regelverk, støtteordninger og kompetansetiltak. Tiltakene må ses i sammenheng og forstås i lys av både kunnskapsgrunnlaget, sektorens samlede kapasitet og de strukturelle rammene som barnehager, skoler, SFO og PP-tjenesten arbeider innenfor. Også i delrapport 2 er det innhentet innspill fra Statped. Gjennom innspillet svarer Statped ut sitt oppdrag i tildelingsbrevet for 2025 (oppdrag 2025-003 *Kunnskap, status og tiltak for å sikre bedre tidlig innsats og tilpasset opplæring*). Innspillene danner grunnlag for tiltak som omtales i denne delrapporten. I tillegg vedlegger vi både Statpeds erfaringsbaserte kunnskapsbidrag til delrapport 1 og en oversikt over deres eksisterende tiltak, samt relevante pågående oppdrag og prosesser (vedlegg 1).

Delrapport 2 er dermed også ment å fungere som et grunnlag for videre dialog mellom Kunnskapsdepartementet, Statped og Udir om hvordan ambisjonene i tett på-meldingen kan realiseres i praksis gjennom målrettet bruk av statlige virkemidler, og hvordan risikoen for ujevn kvalitet og svikt i rettighetsoppfyllelse kan reduseres på tvers av sektoren.

1.1 Sammenheng mellom delrapport 1 og 2

Kunnskapsoppsummeringen (delrapport 1) viser at sektoren fem år etter tett på-meldingen er i reell bevegelse. Det er mobilisert kompetansehevende tiltak på tvers av sektoren, og mange barnehager, skoler, SFO-er og PP-tjenester beskriver en dreining mot mer systematisk tidlig innsats og mer vekt på arbeid rundt inkluderende praksis. Samtidig viser kunnskapen at utviklingen er lokalt ujevn og ofte sårbar. Flere steder møter ambisjonene strukturelle begrensninger: Barne- og elevgruppenes behov fremstår mer sammensatte og vanskeområdene mer komplekse, og presset som virker inn mot kapasitet, kompetansebehov og støttefunksjoner, er høyere enn da meldingen ble lagt frem. I kunnskapsoppsummeringens vurderingskapittel (se delrapport 1, kapittel 9) viser vi til at økte forventninger og statlige tiltak ikke automatisk gir et bedre og mer likeverdig tilbud for de barna og elevene som har størst behov for tilrettelegging.

På tvers av sektoren peker kunnskapsgrunnlaget særlig på fem behov som har betydning for videre oppfølging og virkemiddelbruk (tallene i parentes henviser til kapitler i kunnskapsoppsummeringen):

- 1 behov for å følge med og å dekke kunnskapshull. I dette ligger det et implisitt behov for bedre og mer sammenhengende kunnskap om *hvilke* behov som fanges opp, *når* de fanges opp, og *hvordan* de møtes i praksis (9.1)
- 2 behov for å adressere forskjeller i kommunenes forutsetninger, herunder hvordan lokale rammebetingelser og kapasitet i kommuner og fylkeskommuner bidrar til variasjon i kvalitet, risiko for ulik rettighetsoppfyllelse og nedprioritering av forebyggende tiltak (9.2)

- 3 behov for at spesialpedagogikk og inkluderingsrettede emner må sterkere inn i lærerutdanningene for å gjenspeile praksis (9.3). Det er også behov for kompetanseutvikling som i større grad gir spisset, praksisnær støtte på områder sektoren etterspør (blant annet autismespekterforstyrrelser, ADHD og høyfrekvente lærevansker)
- 4 behov for tydeligere retningslinjer og støtte til PPT med mål om å styrke PP-tjenestens mulighet til å fylle mandatet sitt i et krysspress mellom sakkyndighetsarbeid og systemrettet støtte (9.4)
- 5 behov for å styrke SFO-tilbudet og heve kompetansen slik at barn med behov for ekstra tilrettelegging kan få den oppfølgingen de trenger i SFO-tiden (9.5)

Nedenfor følger vi opp oppdraget i tildelingsbrevet ved å tydeliggjøre hvordan vi kan møte de identifiserte utfordringene gjennom virkemiddelbruk og forslag til tiltak. Vi viser både hvilke tiltak som allerede er etablert eller under utvikling, og hvilke nye grep vi foreslår for å styrke kvaliteten og likeverdigheten i arbeidet med tidlig innsats, inkludering og tilrettelegging.

1.2 Oppsummering av tiltak og anbefalinger

Udirs forslag til tiltak er basert på kunnskapsgrunnlaget, samarbeid med Statped og innspill fra partene, organisasjoner som representerer barn, foreldre og elever, og andre aktører med kunnskap om tidlig innsats, tilrettelegging og inkludering.

Udirs overordnede anbefaling til Kunnskapsdepartementet, er at eksisterende hovedtiltak videreutvikles og styrkes:

- Vi anbefaler at de nye rammeplanene for lærerutdanningene innrettes slik at utdanningene i større grad rustet studentene for å ivareta elevmangfold, tidlig innsats og inkluderende praksis gjennom styrket kompetanse i praktisk pedagogikk, spesialpedagogikk og universell utforming.
- Vi anbefaler også at det helhetlige systemet for kompetanse- og karriereutvikling i årene framover videreføres som øremerkede ordninger for etter- og videreutdanning. Det blir viktig å følge med på og følge opp at intensjonene i Kompetanseløftet ivaretas i det nye systemet, og sikre at etter- og videreutdanningsordningene blir brukt og er nyttige for alle målgruppene, inkludert ansatte i SFO, PP-tjenesten og andre ansatte i laget rundt barna og elevene.
- For å oppnå målsetningene om tidlig innsats, tilpasset opplæring og sosial utjevning, må det i større grad tas høyde for kommunenes ulike utgangspunkt, og sikre ressurser og rammebetingelser som gjør det mulig å etterleve lovkrav og politiske ambisjoner i praksis. Det er en betydelig risiko for at dagens ulikheter forsterkes, og at barn og elever får et opplæringstilbud som i økende grad preges av hvor de bor, snarere enn hvilke rettigheter de har. Vi mener derfor at det er nødvendig at departementet ser helhetlig på rammebetingelsene til barnehage- og skolesektoren i kommende statsbudsjetter med tanke på kapasitet og bemanning. Udir kan bidra med innspill til dette.

Nye tiltak innenfor Udirs handlingsrom

Utvikle støtteressurser om:

- *Gode systemer og strukturer for å fange opp og følge opp barn og elever tidlig.*
Kunnskapsgrunnlaget viser store variasjoner i kommunenes organisering og strukturer for å arbeide med tidlig innsats. For å støtte kommuner med mangelfulle systemer for å fange opp og følge opp barn og elever med behov for ekstra tilrettelegging, vil Udir utvikle relevant støtte (for eksempel veiledning eller faglige råd) som er enkle å omsette til praksis.
- *Støtte til hvordan vurdere tilfredsstillende utbytte av opplæringen.*
Statusoppsummeringen og særlig innsikt gjennom innspillene vi mottok i forbindelse med oppdatering av veilederen «tilpasset opplæring og individuell tilrettelegging», viser at det er krevende å vurdere hva som utgjør «tilfredsstillende utbytte av opplæringa» (§ 11-2). Her påpekte både statsforvaltere, fylkeskommuner, kommuner, PPT-kontor, Barneombudet, SpedAims og Utdanningsforbundet at «tilfredsstillende utbytte» burde operasjonaliseres og gjøres tydeligere. Det etterlyses også gode eksempler som er overførbare til praksis.
- *Støtte til PPT, blant annet oppdaterte kvalitetskriterier*
Kunnskapsgrunnlaget viser at det er behov for å øke støtten til PPT – spesielt knyttet til kompetanse innen prosessledelse og organisasjonsutvikling, som kan styrke tjenestens systemrettede arbeid. Det er også behov for støtte som tydeliggjør muligheter og handlingsrom i læreplanverket, slik at de sakkyndige vurderingene kan bidra til at den individuelt tilrettelagte opplæringen blir godt tilrettelagt innenfor fellesskapet.

Forslag til tiltak som krever dialog med departementet, før beslutning tas:

Udir har også flere forslag til tiltak, som krever videre dialog med departementet, for å avklare muligheter, prioriteringer, finansiering og ambisjonsnivå:

1. Utvikle individuelle spesialpedagogiske kurs knyttet til ADHD, autisme, matematikk-, lese- og skriveansker.
2. Etablere spesialpedagogisk forum i tilknytning til systemet for kompetanse og karriereutvikling.
3. Utforske potensiale i aggregerte data fra PP-tjenestens saksbehandlingssystem.
4. Bedre kunnskap om elever med individuelt tilrettelagt opplæring i videregående opplæring.
5. Vurdere grep for å bedre rammebetingelser i PPT og SFO, knyttet til hensiktsmessig dimensjonering av PP-tjenesten og hensiktsmessig bemanning og oppfølging i SFO.

I **vedlegget** som kommer til slutt i denne delrapporten, presenter vi en oversikt over Udirs eksisterende tiltak, virkemidler og relevante pågående oppdrag og prosesser som har som formål å støtte kommuner og fylkeskommuner i arbeidet med inkludering, tidlig innsats og tilrettelegging i barnehage, SFO, skole og PPT.

2 Innspill til tiltak

Utdanningsdirektoratet har i to runder innhentet innspill fra aktører som har særskilt sektorspesifikk kunnskap om tidlig innsats, inkludering og tilrettelegging. Den første runden dannet grunnlaget for delrapport 1 – kunnskapsoppsummeringen. Den andre runden gir grunnlag for de tiltakene vi foreslår i denne delrapport 2. Sammenlagt bygger tiltakene på de ovennevnte innspillene og funn fra kunnskapsoppsummeringen. Aktørene ble bedt om å foreslå tiltak basert på egne erfaringer og kunnskapsgrunnlag og særlig peke på hvordan tiltakene eventuelt kan påvirke organisering, kompetanse, samarbeid og praksis i barnehage, skole, SFO og PPT. Følgende aktører har gitt skriftlige innspill (se vedlegg 2 for å lese innspillene i sin helhet):

Bruker- og interesseorganisasjoner	Barneombudet, Elevorganisasjonen, Foreldreutvalget for grunnopplæringen (FUG), Foreldreutvalget for barnehagen (FUB), Funksjonshemmedes fellesorganisasjon (FFO), Fylkesdirektørkollegiet for kompetanse og utdanning (FKU), Samarbeidsforumet av funksjonshemmedes organisasjoner (SAFO), Unge funksjonshemmede (UngFunk)
Profesjons- og arbeidstaker-organisasjoner	Fagforbundet, Utdanningsforbundet, Skolelederforbundet
Kommunal sektor og myndigheter	KS – (kommunesektorens organisasjon), Sametinget, Statsforvalterne i Agder, Rogaland, Vestland, Trøndelag, Vestfold og Telemark
Andre direktorater	Statped (se vedlegg 1)

2.1 Sammenfatning av innspillene

Innspillene gir et tydelig bilde av et felt med høy innsatsvilje, men også store kvalitets- og kapasitetsforskjeller. På tvers av sektoren vises det til at mangfoldet i barne- og elevgruppene har økt, og at behovene har blitt større og mer sammensatt enn før. Innspillene peker også på presset kommuneøkonomi, og det er behov for tettere samarbeid mellom tjenester. Flere aktører peker på at intensjonene om tidlig innsats er godt kjent, men vanskelige å gjennomføre i praksis. Tiltak som foreslås, dreier seg særlig om kompetanse, organisering, tverrfaglighet og styrking av rettighets- og medvirkningsperspektivet. Oppsummert foreslås særlig

- systematisk kompetanseutvikling i hele personalet, og sterkere integrering av spesialpedagogikk og inkluderende praksis i grunn- og videreutdanningene
- tydeligere nasjonale føringer for tverrfaglig samarbeid i kommunene, inkludert anbefalinger for organisering, ansvarsfordeling og mandat
- å inkludere SFO i kvalitets- og tilretteleggingsarbeidet, med styrket kompetanse og klare retningslinjer for inkluderende praksis
- å utvikle et forståelig og tilgjengelig regelverk, særlig knyttet til spesialpedagogisk hjelp, bruk av assistenter og rettigheter for barn og unge
- å sikre barn og elevers medvirkning i praksis, ikke bare gjennom formelle prosedyrer

I tillegg mener Sametinget at Statped må ta større ansvar for å utvikle spesialpedagogisk kartleggings- og diagnostiseringsmateriell som kan fange opp samiskspråklige elever med behov

for individuell tilpasning tidlig i opplæringsløpet.¹

Kompetanse er et område som fremheves på tvers av innspillene. Flere peker på at lærere og miljøarbeidere i barnehage og SFO ofte mangler spesialpedagogisk og inkluderingsrettet kompetanse. Mange argumenterer for at dette må integreres bedre både i grunnutdanningene og i videreutdanning, og at kompetanseheving også må gjøres tilgjengelig for andre yrkesgrupper i skolen, som assistenter og fagarbeidere. Flere av innspillene peker videre på behovet for spesifikk kompetanse om autisme, ADHD, språkforstyrrelser, matematikkvansker, lese- og skrivevansker og tidlig identifisering av barnets behov.

Mange av innspillene handler om samarbeid og struktur. Flere peker på at kommuner mangler tydelige rammer for tverrfaglig arbeid, og etterlyser nasjonale føringer eller anbefalinger for organisering, rolleavklaring og felles målsettinger. Statsforvalterne viser til at kommuner som har faste ressursteam eller lavterskelmodeller, lykkes bedre med tidlig innsats, mens små kommuner rapporterer om sårbarhet og stor variasjon i kvaliteten på tilbudene. Det fremheves også at SFO ofte faller utenfor både tilrettelegging og kompetanseutvikling, til tross for at mange barn med særskilte tilretteleggingsbehov tilbringer store deler av skolehverdagen der. En mer systematisk, nasjonal tilnærming etterlyses. Flere av innspillene løfter frem gode lokale modeller. Her pekes det blant annet på autismeteam, tverrfaglige ressursteam, foreldresamarbeid, felles kompetanseløft og delingsarenaer som har vist god effekt. Mange aktører mener at slike lokale erfaringer bør brukes mer aktivt, både som inspirasjon og som kunnskapsgrunnlag.

Flere av innspillene trekker frem behovet for et tydelig og forståelig regelverk. Aktørene peker på at lovverket i dag kan oppleves uklart, særlig på områder som gjelder bruk av assistenter, spesialpedagogisk hjelp i barnehage og rettigheter i SFO. Både FFO, Barneombudet, Elevorganisasjonen og statsforvaltere vektlegger at barn og unge må få reell mulighet til medvirkning, og at dette fortsatt er for lite systematisert i sektoren.

For samiske barn og elever skal individuell tilrettelegging tilpasses slik at den tar hensyn til språklig og kulturell bakgrunn. Dette innebærer at samiske barn og elever med behov for særskilt tilrettelegging har rett til et opplæringstilbud som tar hensyn til både språk og kultur. Sametinget har sendt oss flere forslag til tiltak som kan bidra til å styrke tilbudet til samiske barn og elever med behov til tilpasset og individuell tilrettelagt opplæring:

- Statped bør ta større ansvar for utvikling av spesialpedagogisk materiell og diagnostiske verktøy.
- Utdanningsdirektoratet oppfordres til å kontakte Finland og Sverige for å undersøke deres materiale og praksis på feltet.
- Sametinget har ansvar for læremateriell på samisk, men begrensede ressurser har ført til prioritering av enkelte fag.
- Sametinget ønsker mer kunnskap om hvilke verktøy PP-tjenesten bruker for å avdekke dysleksi og lese- og skrivevansker.

¹Innspillene og videre oppfølging av kartlagt behov for samiske barn og elever behandles i kapittel 1.5 i vedlegget i denne delrapporten)

3 Videreføre og styrke eksisterende virkemidler

Gjennomgangen av eksisterende tiltak (vedlagt til slutt i denne rapporten) viser at Udir har et bredt og omfattende virkemiddelapparat for å støtte opp under kommuner og fylkeskommuners arbeid med tidlig innsats, inkludering og tilrettelegging i barnehage, skole og SFO. Tiltakene spenner fra nytt system for kompetanse- og karriereutvikling, via pedagogiske støtteressurser og veiledere til tilsyn, datagrunnlag, forskning, tilskuddsordninger og utviklingsprosjekter i samarbeid med andre direktorater.

Pågående prosesser, som utvikling av en *nasjonal faglig retningslinje for skolefravær*, «oppvekstpakka» via etatssamarbeidet (Oppdrag 2024-20), oppfølging av Meld. St. 34 (2023–2024) og nye læringsstøttende prøver, er tiltak som kan bidra til å dekke sentrale behov knyttet til kompetanse, samarbeid, tidlig innsats, mindre uønsket variasjon og mer tilrettelegging.

Det er viktig å presisere at det nye *helhetlige systemet for kompetanse- og karriereutvikling* (SKK) er hovedsporet til nasjonale utdanningsmyndigheter når det gjelder kompetanseutvikling, og at systemet har gode strukturer for å ivareta sentrale intensjoner i tett på-meldingen. Vi anbefaler at SKK i årene fremover videreføres som øremerkede ordninger for etter- og videreutdanning. Eksisterende virkemidler og anbefalinger til nye tiltak som presenteres i denne rapporten, har i hovedsak som formål å bygge opp under og styrke dette systemet.

Samlet mener vi at summen av disse tiltakene utgjør hovedretningen, og at det er nødvendig å videreføre og styrke eksisterende tiltak samtidig som vi følger med på effekten, måloppnåelsen og bruken i sektoren.

I de kommende årene blir det særlig viktig

- å følge med på og følge opp at intensjonene i Kompetanseløftet ivaretas i SKK, og sikre at etter- og videreutdanningsordningene blir brukt og er nyttige for alle målgruppene, inkludert ansatte i SFO, PP-tjenesten og andre ansatte i laget rundt barna og elevene
- å følge utviklingen i PPT og vurdere justeringer, særlig for å støtte forebyggende og systemisk arbeid og for å se om SKK dekker PPTs behov for kompetanseutvikling
- å følge med på om de nye kartleggingsprøvene Udir skal utvikle, bidrar til å identifisere elever som trenger ekstra hjelp tidlig i opplæringen
- at de nye rammeplanene for lærerutdanningene innrettes slik at utdanningene i større grad rustet studentene for å ivareta elevmangfold, tidlig innsats og inkluderende praksis gjennom styrket kompetanse i praktisk pedagogikk, spesialpedagogikk og universell utforming.
- å søkemotoroptimalisere og målrette nettbasert støtte og veiledning etter faktisk bruk og behov
- å bruke ressurser på å spre det som finnes av støtte og verktøy, for å sikre at de blir kjent og når frem til målgruppene
- å videreutvikle støtte til implementering av opplæringsloven, med særlig vekt på støtte til kommuner med lav kapasitet og kompetanse
- å bruke data og evalueringer fortløpende til å justere eksisterende virkemidler
- å videreføre samarbeidet med Statped i tråd med føringer i tildelingsbrevet

Når det gjelder samarbeidet med Statped, blir det i 2026 spesielt viktig å videreutvikle samarbeidet om læremidler og tegnspråk, i tillegg til kompetansefeltet.

I tillegg vil vi følge særlig med på en rekke overordnede utviklingstrekk som, sett i sammenheng med kunnskapsoppsummeringen i delrapport 1, har betydning for hele opplæringsløpet og utdanningssystemet som sådan. Delrapport 1 viser at flere av utfordringene innenfor det spesialpedagogiske feltet ikke er avgrenset eller isolert, men snarere inngår i bredere utviklingstrekk i barnehage, SFO og skole. Det gjør at vi har behov for å følge med på denne utviklingen over tid og fortløpende vurdere justeringer og videreutvikling av vårt virkemiddelapparat.

Sentrale punkter å være oppmerksom på i denne sammenhengen er blant annet

- utviklingen i andelen elever som befinner seg på lave mestringsnivåer i skolen, og hvordan dette henger sammen med rammer for undervisning, vurdering og støtte i ordinær opplæring
- økningen i antall elever som går ut av grunnskolen med lave eller manglende grunnskolepoeng, og konsekvensene dette har for overgangen til og gjennomføringen av videregående opplæring
- utviklingen i antall barn og elever med diagnoser, og hvordan denne utviklingen må forstås i lys av endrede forventninger, praksiser og rammebetingelser i barnehage og skole
- spenninger knyttet til ressursfordeling og ressursbruk, inkludert forholdet mellom ordinær opplæring og særskilte tiltak, økende andel omfattende vedtak og risiko for ulikhet i tilgang til støtte
- utviklingen i kompetansetilgang i videregående opplæring, særlig knyttet til spesialpedagogisk og inkluderingsrettet kompetanse, og hvordan eksisterende kompetansetiltak treffer denne delen av sektoren
- hvordan læreplanverket fungerer for barn og elever med behov for tilpasninger, og hvordan dette samspiller med vurderingspraksis, organisering og støttesystemer
- bemanningen og kompetansen i barnehagene, og hvilken betydning det har for tidlig identifisering, forebygging og oppfølging av barn med behov for ekstra støtte

3.1 Nye utviklingsområder innenfor Udirs eget handlingsrom

Det juridiske og økonomiske ansvaret for at alle barn og elever får et likeverdig barnehage- og opplæringstilbud i tråd med lover, læreplaner og rammeplaner, ligger til kommunene og fylkeskommunene. Kommunen og fylkeskommunen skal sørge for rett og nødvendig kompetanse, og for kvalitetsutviklingen i barnehagene og skolene. Udir gir støtte til kommunene og fylkeskommunene, for å bidra til at de kan oppfylle sine forpliktelser. Vi skal framover videreutvikle, målrette og spre våre eksisterende pedagogiske støtteressurser innen tilrettelegging, tidlig innsats og inkludering. Vi vil i tillegg prioritere nye tiltak, som presenteres i dette kapitlet, og som er innenfor vårt økonomiske handlingsrom og i tråd med vårt tildelingsbrev for 2026.

3.1.1 Tydeligere veiledning i å vurdere tilfredsstillende utbytte av opplæringen

Statusoppsummeringen, og særlig innsikt gjennom innspillene vi mottok i forbindelse med oppdateringen av *Veileder om tilpasset opplæring og individuell tilrettelegging*, viser at det er krevende å vurdere hva som utgjør «tilfredsstillende utbytte av opplæringa» (opplæringsloven § 11-2). Her påpekte både statsforvaltere, fylkeskommuner, kommuner, PP-kontor, Barneombudet, SpedAims og Utdanningsforbundet at «tilfredsstillende utbytte» burde operasjonaliseres og gjøres tydeligere. Det etterlyses også gode eksempler som er overførbare til praksis.

I deloppdrag 4 i dette oppdraget har vi drøftet ulike tiltak for å sikre bedre gjennomføring av vedtak om individuelt tilrettelagt opplæring og vedtak om annen individuell tilrettelegging. Et av disse

tiltakene gjelder mulighetene for å følge opp elever med vedtak tettere gjennom året. Dette kan gjøres på flere måter. Vi har pekt på at et mulig tiltak kan være å tydeliggjøre kravene til innholdet i underveisvurderingen for elever med vedtak om ITO eller å presisere i opplæringsforskriften at gjennomføringen av vedtak etter kapittel 11 skal synliggjøres skriftlig i forbindelse med utviklingssamtalen eller foreldresamtalen.

Udir vil derfor utvikle mer konkret støtte til å vurdere «tilfredsstillende utbytte av opplæringa». Vi vil gjøre dette i samarbeid med relevante fagpersoner og gjennom dialog med brukerne.

3.1.2 Veiledning om systematikk for å fange opp og følge opp

Kunnskapsgrunnlaget viser store variasjoner i kommunenes organisering og strukturer for å arbeide med tidlig innsats. For å sikre bedre systematikk i kommuner med mangelfulle systemer for å fange opp og følge opp barn og elever med behov for ekstra tilrettelegging vil Udir utvikle relevant støtte som er enkel å omsette i praksis. Vi vil vurdere om støtten skal kobles til konkrete eksempler på kommuner som får det til, og modeller fra prosjektet *Tett på*.

Dette tiltaket må også ses i sammenheng med dette oppdragets del 4 og de kunnskapsbaserte anbefalingene knyttet til skolefravær som skal på høring 31. mai 2026. Det kan også være aktuelt å knytte tiltaket til relevante kartleggingsverktøy, basert på en nylig publisert rapport fra SpedAims som dokumenterer store variasjoner i nøyaktighet og understreker betydningen av gode kartleggingsrutiner.² Brukerinnsikt fra prosessene knyttet til utvikling av de nye kartleggingsprøvene til Udir vil også bli koblet til arbeidet.

3.1.3 Utvikle støtte og oppdatere kvalitetskriterier for PPT

Kunnskapsgrunnlaget viser at det er behov for å øke støtten til PPT, spesielt knyttet til prosessledelse og organisasjonsutvikling for å støtte opp under det systemrettede arbeidet. Det er også behov for støtte som tydeliggjør muligheter og handlingsrom i læreplanverket, slik at de sakkyndige vurderingene kan bidra til at ITO blir godt tilrettelagt innenfor fellesskapet.

I forbindelse med satsingen SEVU-PPT (2014–2018) utviklet Udir, i samarbeid med Statped, [kvalitetskriterier for PP-tjenesten](#). Hvert kriterium inneholder veiledende punkter som forklarer hvordan PPT, kommuner, fylkeskommuner, barnehager og skoler kan arbeide og samarbeide for å utvikle god kvalitet i tjenesten. Disse kriteriene er godt kjent i tjenestene, og vi har fått innspill fra blant annet Utdanningsforbundet om at det er behov for å oppdatere og videreutvikle kvalitetskriteriene i tråd med presiseringene av PP-tjenestens mandat i den nye opplæringsloven. Her vil vi også vurdere om nye kvalitetskriterier kan bidra til å sikre bedre gjennomføring av vedtak om ITO, jf. deloppdrag 4.

² [Validity of Early-Grade Screening Tools in the Three Tier \(RTI/MTSS\) Model: A Systematic Review and Meta-Analysis of Literacy, Language, and Mathematics](#)

Vi planlegger for at vi skal videreutvikle Udirs støtteressurser til PPT med vekt på prosessledelse og organisasjonsutvikling, og oppdatere kvalitetskriteriene. Dette skal gjøres i samarbeid med Statped og i dialog med sentrale aktører i sektor.

4 Forslag til nye tiltak

Kunnskapsoppsummeringen viser at det er gjort en betydelig innsats i sektoren etter tett påmeldingen, og at mange aktører har justert praksisen sin i retning av tidligere innsats og mer inkluderende tilrettelegging. Samtidig synliggjør kunnskapen vedvarende kvalitetsforskjeller og stor ulikhet i forutsetninger mellom kommuner, barnehager og skoler. Sammenlagt peker kunnskapsgrunnlaget derfor på behov for tiltak som styrker kunnskapsgrunnlaget, som gjør støtte og virkemidler mer sektorrelevante, og som kan gi kommuner og tjenester bedre støtte i arbeidet med å organisere og dimensjonere tilbudet.

Tiltakene vi presenterer, kan ikke løse de identifiserte problemene alene, men er et supplement til eksisterende nasjonale tiltak og skal virke sammen med for eksempel det helhetlige systemet for kompetanse- og karriereutvikling. Noen av tiltakene vi foreslår, er av mer differensiert karakter og er ment å støtte opp under spesifikke målgrupper og identifiserte behov eller risikoområder.

De neste delkapitlene presenterer nye muligheter og tiltak som vi vil følge opp gjennom faglig dialog med departementet, for å avklare innretning, prioriteringer og ambisjonsnivå. Basert på den videre dialogen og interne prioriteringsprosesser vil vi utarbeide en plan for når og hvordan tiltakene skal utvikles.

4.1 Tiltak og anbefalinger for videre dialog med departementet

Kompleksiteten i utfordringsbildet forutsetter at tiltakene videreutvikles basert på både våre faglige vurderinger og departementets politiske prioriteringer, slik at nye oppdrag og justeringer kan forankres både i kunnskap og i overordnede mål for sektoren. I tråd med tildelingsbrevet for 2026 anbefaler vi derfor at tiltakene og mulighetene vi presenterer, følges opp gjennom faglig dialog med departementet for å avklare muligheter, prioriteringer og ambisjonsnivå. Enkelte av tiltakene vil innebære økt ressursbruk i Udir, omprioriteringer eller behov for ekstra midler. Dette vil også bli en del av den faglige dialogen med departementet, men vi presenterer et foreløpig anslag av økonomiske og administrative konsekvenser.

4.1.1 Individuelle spesialpedagogiske kurs

Kunnskapsgrunnlaget viser at det er store forskjeller mellom både kommuner, barnehager og enkeltskoler når det gjelder spesialpedagogisk kompetanse. Innspillene vi har mottatt peker på manglende praksisnær kompetanse om tilrettelegging for matematikk-, lese- og skrivevansker. Mangelen er særlig fremtredende når det gjelder tilrettelegging for barn og elever med nevroutviklingsforstyrrelser, herunder ADHD og autisme.

Variasjonen i kompetanse gir store forskjeller i kvaliteten på den daglige oppfølgingen, og behovet for opplæring øker i takt med at barne- og elevgruppen blir mer sammensatt. Dette gjelder ansatte i både barnehage, skole, SFO og PPT.

Evalueringen av Kompetanseløftet viser i tillegg at den brede, kollektive kompetansemodellen bør suppleres med målrettet faglig fordypning, og at det trengs tiltak og mekanismer som flytter kompetanse inn i barnehagens og skolens pedagogiske praksis. Endrede oppgaver og et tydeligere mandat for Statped er også sentralt for å styrke den generiske spesialpedagogiske kompetansen i kommuner og fylkeskommuner.

På bakgrunn av dette foreslår vi å utvikle individuelle kurs som gir praktisk støtte til ansatte i barnehage, skole og PPT, med vekt på fagområder der sektoren etterspør kompetanse, og der det er store forskjeller mellom kommuner og innad i kommuner.

Vi anbefaler at kursene omhandler

- inkludering og tilrettelegging for barn og elever med ADHD og autisme i barnehage, SFO og skole. Tiltaket må ses i sammenheng med [Nasjonal retningslinje for ADHD](#) (Helsedirektoratet) og de faglige anbefalingene som har implikasjoner for barnehage, skole og PPT;
- tilpasning og tilrettelegging for elever med lese-, skrive- og matematikkvansker, inkludert bruk av teknologi for inkluderende tilrettelagt opplæring innenfor disse vanskeområdene. Midler til [Støtte til arbeid for elever med lesevansker/dysleksi](#) i statsbudsjettet for 2026 ses i sammenheng med dette tiltaket.

Å utvikle individuelle kurs vil kreve omdisponering av midler eller ekstra tildeling fra Kunnskapsdepartementet. I dialogen med departementet ønsker vi også å diskutere de nasjonale sentrenes rolle og bidrag. Hva slags format og innretning kursene skal ha, avhenger av brukerbehov, prioritering og ambisjoner, men vårt foreløpige anslag er 6 millioner kroner, utover de allerede avsatte 2 millionene kronene fra «Støtte til arbeid for elever med lesevansker/dysleksi».

4.1.2 Spesialpedagogisk forum tilknyttet systemet for kompetanse- og karriereutvikling

Partnerskapsrapportene og evalueringen av kompetanseløftet viser at kompetanseleveren i partnerskapene i stor grad har vært lærerutdanningene og i mindre grad de spesialpedagogiske institusjonene. Det kan være en av årsakene til at kompetansetiltakene i partnerskapene oppleves som mangelfulle sett opp mot de lokale behovene for mer spesialpedagogisk kompetanse. Kunnskapsoppsummeringen og innspillene vi har mottatt, peker også på behov for flere spesialpedagogiske og inkluderingsrettede emner i lærerutdanningene, og for at utdanningene gjenspeiler praksis.

For å realisere det doble formålet og sikre at UH-sektoren bidrar med relevant kompetanse i partnerskapene, er det nødvendig at både de spesialpedagogiske UH-miljøene og lærerutdanningene har etablerte strukturer for å dele erfaringer og videreutvikle egen praksis. I tilknytning til kompetanseløftet ble det etablert et UH-nettverk som skulle legge til rette for en arena for å dele forskning, utveksle erfaringer og utvikle institusjonenes praksis knyttet til kompetanseutvikling og partnerskap med barnehage- og skolesektoren. Gjennom samarbeid skulle UH-nettverket bidra til å bygge ned skillene mellom de ulike profesjonsutdanningene – til beste for laget rundt barn og elever.

Udir mener det er hensiktsmessig å bygge videre på erfaringene fra nettverket. Vi anbefaler å etablere et spesialpedagogisk forum i tilknytning til det helhetlige systemet. Formålet og forventningene til et slik forum er at det skal

- legge til rette for erfaringsdeling og sterkere koblinger mellom lærerutdanninger, spesialpedagogiske utdanninger og PP-rådgiverutdanninger
- sikre mekanismer og strukturer som forplikter til deltakelse og oppfølging av koblingspunkter i institusjonene
- gi Udir og statsforvalterne en arena for å følge med på hvordan intensjonene i kompetanseløftet ivaretas i det helhetlige systemet, særlig hvordan PPTs rolle og kompetansebehov utvikler seg
- være et viktig innspills- og forankringspunkt i utviklingen av flere av tiltakene som presenteres i denne delrapporten

Tiltaket vil fordre omdisponering av økonomiske midler innenfor rammen av SKK (1-2 millioner kroner avhengig av ambisjoner og mandat).

4.1.3 Aggregerte data fra PP-tjenestens saksbehandlingssystemer

Kunnskapsoppsummeringen viser at det i dag finnes begrenset nasjonal oversikt over hvilke behov som avdekkes i barnehage og skole, når de oppdages, og hvordan de følges opp gjennom PP-tjenestens arbeid og kommunenes tilrettelegging. For å styrke kunnskapsgrunnlaget vurderer Udir om innhenting av aggregerte data fra PP-tjenestens saksbehandlingssystemer kan gi bedre oversikt og styringsinformasjon på et overordnet nivå. Målet er å få kunnskap om mønstre, tendenser og utviklingstrekk på det spesialpedagogiske fagområdet, uten å hente inn opplysninger om enkeltbarn eller -elever.

Aggregerte data kan blant annet gi informasjon om når behov for spesialpedagogisk hjelp og individuelt tilrettelagt opplæring avdekkes, hvilke typer behov som er mest fremtredende, og forholdet mellom sakstyper, kapasitet og tjenestens mulighet til å fylle mandatet sitt. Slik kunnskap vil kunne brukes til å videreutvikle virkemiddelapparatet, differensiere støtte og styrke beslutningsgrunnlaget både nasjonalt og lokalt.

PP-tjenesten er en lovpålagt tjeneste som støtter alle barnehager og skoler, private og offentlige, og samarbeidet mellom tjenestene genererer allerede i dag omfattende informasjon om behov og oppfølging. Informasjonen registreres i tjenestens saksbehandlingssystemer, og den nasjonale spørreundersøkelsen blant ledere i PP-tjenesten viser at PPT i hovedsak bruker systemer fra to leverandører. Det betyr at aktørlandskapet er relativt oversiktlig sammenlignet med hva som er tilfellet i sektoren ellers.

Barn har et særlig vern etter personvernregelverket, og vernet er spesielt viktig for barn og elever med behov for støtte og tilrettelegging. Vi foreslår derfor ikke å hente inn individdata, men kun aggregerte opplysninger som beskriver situasjonen på kommunalt, regionalt eller nasjonalt nivå. Aggregerte data innebærer at opplysninger er sammenstilt slik at de ikke kan knyttes til enkeltpersoner.

Udir har vurdert nytteverdi, personvern og juridiske problemstillinger knyttet til hjemmel og behandlingsgrunnlag. Samlet sett tilsier vurderingene at det kan foreligge hjemmel for å pålegge aggregering og oversendelse av data som del av styringsinformasjon, forutsatt at nødvendighetskravet er oppfylt. Samtidig er det behov for avklaringer med

Kunnskapsdepartementet, særlig når det gjelder klarhetskravet og håndtering av opplysninger som kan falle inn under særlige kategorier av personopplysninger.

Slik Udir vurderer det, kan tilgang til aggregerte data fra PP-tjenestens saksbehandlingssystemer gi betydelig merverdi for utvikling av kunnskap, virkemidler og politikk på området tidlig innsats, inkludering og individuell tilrettelegging. Tiltaket vurderes som både relevant og gjennomførbart, forutsatt de nødvendige avklaringene med departementet og en grundig utredning av ressursbehov, avhengigheter og konsekvenser før det kan tas stilling til en eventuell realisering.

4.1.4 Mer kunnskap om elever med ITO i videregående opplæring

Kunnskapsoppsummeringen viser at vi trenger mer kunnskap om elever som har behov for individuell tilrettelegging i videregående opplæring. Fullføringsreformen og fullføringsretten, som varer frem til oppnådd studie- eller yrkeskompetanse (opplæringsloven § 5-1), aktualiserer dette kunnskapsbehovet ytterligere. Det springer ut av en av reformens gjenstridige utfordringer: at den videregående opplæringen i for liten grad er tilpasset den mangfoldige elevgruppen.

Kunnskapsoppsummeringen viser at det er betydelige forskjeller mellom fylker og skoler i hvordan opplæringen for denne elevgruppen organiseres og gjennomføres. Men vi mangler systematisk innsikt i hvordan elever som ikke har forutsetninger for å oppnå studie- eller yrkeskompetanse, faktisk ivaretas i praksis, særlig etter innføringen av fagfornyelsen og den nye opplæringsloven.

Gjennom fullføringsreformen ønsket regjeringen blant annet å utvikle en egen strategi for elever med nedsatt funksjonsevne. I dialog med brukerorganisasjoner, statsråden, Kunnskapsdepartementet og Udir ble det imidlertid besluttet at en egen strategi ikke skulle utarbeides, men skulle være integrert i fullføringsreformen og inkludere alle elever i videregående opplæring.

Reformen synliggjør likevel utfordringer: Elever med utviklingshemming møtes ofte med lave forventninger, og tilbudene de får, samsvarer ikke alltid med utdanningsprogrammene de tilhører. Det er også usikkerhet om hvordan fullføringsretten skal praktiseres for elever som ikke kan oppnå studie- eller yrkeskompetanse. Flere fylkeskommuner uttrykker bekymring for at bortfallet av begrepet «grunnkompetanse» skaper ytterligere uklarhet om sluttkompetansen for disse elevene. I forarbeidene til opplæringsloven viser departementet til at retningslinjer kan være et egnet virkemiddel for å støtte sektoren til å lage et godt tilbud til målgruppen, uten å avgrense rettighetene.

Mangelen på kunnskap om hvordan opplæringen faktisk gjennomføres, og hvilke resultater den gir for elever som ikke har forutsetninger for å oppnå studie- eller yrkeskompetanse, gjør det vanskelig for Udir å utvikle treffsikre tiltak, enten det gjelder råd og veiledning, justering av eksisterende virkemidler eller utvikling av nye.

Selv om vi har satt i gang en evaluering av fullføringsretten, er det fortsatt behov for en dypere gjennomgang av

- hvordan opplæringen organiseres lokalt
- hvordan opplæringsstilbud med avvik fra læreplanverket utformes og følges opp

- hvilke faktorer som gir et godt opplæringstilbud for målgruppen som ikke har forutsetninger for å oppnå studie- eller yrkeskompetanse

Det kan gi oss kunnskapen vi trenger for å gi presise, forskningsbaserte og praksisnære råd til fylkeskommuner og videregående skoler.

Kunnskapsbehovet bør også ses i sammenheng med SpedAims' forskning og muligheten for mer kunnskap om opplæringstilbud med avvik fra læreplanverket i hele grunnsopplæringen. Videregående opplæring skiller seg imidlertid fra grunnskolen i både struktur og organisering, og er siste instans i opplæringsløpet med fullføringsretten som rettslig ramme.

Vi anbefaler derfor at Udir, gjennom faglig dialog med Kunnskapsdepartementet, vurderer det samlede behovet for ytterligere forskning. I denne dialogen bør det avklares om et eventuelt forskningsoppdrag skal gis til Udir, eller om tiltak kan gjennomføres innenfor rammene av tildelingsbrevet og fullføringsreformen.

4.1.5 Bedre rammebetingelser

Kunnskapsgrunnlaget og innspillene peker på at kommunenes rammebetingelser har stor betydning for i hvilken grad ambisjonene om tidlig innsats og inkluderende, tilrettelagte tilbud kan realiseres i praksis. Presset kommuneøkonomi og uønskede forskjeller blant annet knyttet til kompetansetilgang og organisering bidrar til ulikhet i tilbudet, og flere aktører beskriver at kommuner og tjenester ofte må gjøre krevende prioriteringer.

For å oppnå målsetningene om tidlig innsats, tilpasset opplæring og sosial utjevning, må det i større grad tas høyde for kommunenes ulike utgangspunkt, og sikre ressurser og rammebetingelser som gjør det mulig å etterleve lovkrav og politiske ambisjoner i praksis. Det er en betydelig risiko for at dagens ulikheter forsterkes, og at barn og elever får et opplæringstilbud som i økende grad preges av hvor de bor, snarere enn hvilke rettigheter de har. Vi mener derfor at det er nødvendig at departementet ser helhetlig på rammebetingelsene til barnehage- og skolesektoren i kommende statsbudsjetter med tanke på kapasitet og bemanning. Udir kan bidra med innspill til dette.

Som del av denne dialogen løfter vi også frem noen mulige tiltak som kan gi kommunene bedre beslutningsstøtte og mer systematikk i arbeidet med å dimensjonere og utvikle tjenester og tilbud, inkludert PP-tjenesten og SFO.

Støtte til kommunene for hensiktsmessig dimensjonering av PP-tjenesten

Kunnskapsgrunnlaget, inkludert den nasjonale spørreundersøkelsen blant ledere i PP-tjenesten, tyder på at bemanningen og kapasiteten i tjenesten i stor grad håndteres lokalt gjennom budsjettammer og historiske prioriteringer, og at det i flere tilfeller mangler tydelige og felles kriterier for dimensjoneringen. I spørreundersøkelsen peker flere ledere på at de har begrenset oversikt over hvilke forutsetninger som er lagt til grunn for bemanningsnivået, og at dette gjør det krevende å planlegge langsiktig og å synliggjøre konsekvensene av økt saksmengde og forventninger til tjenesten. Dette understøtter behovet for verktøy som kan bidra til mer kunnskapsbaserte plan- og budsjettprosesser lokalt, og som tydeliggjør sammenhengen mellom oppgaver, kapasitet og mulighet til å fylle mandatet på en forsvarlig måte.

Barneombudet foreslår i sitt innspill konkret at det utvikles et verktøy etter modell av Helsedirektoratets [bemanningskalkulator for skolehelsetjenesten](#). Et slikt verktøy kan synliggjøre hvilke arbeidsoppgaver PPT er pålagt, og videre bidra til å gjøre plan- og budsjettprosesser mer kunnskapsbaserte. Dermed kan verktøyet fungere som beslutningsstøtte ved dimensjonering av tjenesten. På den annen side kan et slikt verktøy i praksis undergrave kommunenes økonomiske og juridiske ansvar for å ha en PP-tjeneste som er i tråd med kravene i barnehageloven og opplæringsloven.

Hensiktsmessig bemanning og oppfølging i SFO

Flere aktører peker i sine innspill på at SFO ofte ikke har like tydelige rammer for tilrettelegging og kompetanseheving som skolen, og at dette kan gi variasjon i hvordan barn med behov for særskilt tilrettelegging følges opp. Innspillene og kunnskapsgrunnlaget løfter frem SFO som en viktig del av barnas skolehverdag. Barn som trenger særskilt tilrettelegging, kan ha behov for forutsigbar og kompetent oppfølging i SFO-tiden, og manglende bemanning og kompetanse gjøre denne oppfølgingen ujevn.

En måte å møte denne utfordringen på kan være å utvikle et tilsvarende verktøy for SFO, likt det vi foreslår for hensiktsmessig dimensjonering av PP-tjenesten. Det bør også vurderes om det trengs retningslinjer som kan bidra til at barn som har behov for personlig assistanse i skolen, har et inkluderende og likeverdig SFO-tilbud.

Det er på nåværende tidspunkt for tidlig å anslå økonomiske og administrative konsekvenser. Ved en nærmere utredning av tiltaket vil Udir innhente Helsedirektoratets erfaringer fra utviklingen av dimensjoneringsverktøyet for skolehelsetjenesten på ungdomsskolen.

Avslutning

Arbeidet med tidlig innsats, inkludering og individuell tilrettelegging kan forstås som et *gjensidig problem*, preget av komplekse utfordringer som krever samordnet innsats på tvers av sektorer og tjenester. Dette tilsier behov for kontinuerlig statlig oppmerksomhet og oppfølging. I denne sammenhengen blir balansen mellom stortingsmeldingens ambisjoner og sektorens faktiske handlingsrom særlig sentral. Skal intensjonene i tett på-meldingen videreføres og forsterkes, må nasjonale utdanningsmyndigheter i større grad ta høyde for de strukturelle og lokale forutsetningene som preger barnehagers og skolars arbeidshverdag.

Vedlegg

1 Udirs eksisterende tiltak og pågående prosesser

I dette vedlegget gjør vi kort rede for virkemidlene og tiltakene som allerede finnes, og de mest relevante pågående prosessene som skal bidra til inkludering, tidlig innsats og tilrettelegging i barnehage, SFO, skole og PPT. Vi går også noe mer i dybden på de pågående prosessene og hvorfor de er sentrale for å møte utfordringene.

1.1 Pedagogiske virkemidler

Ordninger for lokal kompetanseutvikling og videreutdanning samt støtte og veiledning rettet mot sektoren er sentrale virkemidler for å videreutvikle inkluderende praksis i barnehager, skoler og SFO.

Eksisterende tiltak og virkemidler

Intensjonene fra Kompetanseløftet for spesialpedagogikk og inkluderende praksis er integrert i **SKK**. Målet er å styrke det tverrfaglige samarbeidet og inkludering som en naturlig del av den daglige praksisen gjennom både etter- og videreutdanning. Forskriftene for tilskuddsordningene har tydelige mål som fremmer prioritering av tematikker innenfor spesialpedagogikk og inkluderende praksis.

Udir forvalter og utvikler en rekke **nettbaserte støtteressurser og kompetansepakker**, temasider, veiledninger og fagressurser om spesialpedagogikk, overganger, tilpasninger, inkludering og barnehage- og skolemiljø. I tillegg har vi utviklet **verktøy for kvalitetsutvikling** som støtter profesjonsfelleskap i å analysere og videreutvikle praksis. Vi har også digitale **kartleggingsprøver** for 1. og 3. trinn.

Pågående prosesser og oppdrag

Endring av kartleggingsprøvene

Udir har fått i oppdrag å utvikle nye prøver med læringsstøttende formål som skal erstatte dagens nasjonale prøver (oppdrag 2025-018). Vi er også bedt om å erstatte dagens kartleggingsprøver på 1. trinn med nye, fleksible verktøy. Noen endringer inntreffer allerede i år. I oppdragsbrevet blir vi også bedt om å utrede om det nye prøvekonseptet kan ivareta behovet for å identifisere elever som trenger ekstra hjelp tidlig i opplæringen, og om en ny prøve med læringsstøttende formål kan erstatte dagens kartleggingsprøver på 3. trinn.

Som del av utviklingsarbeidet er vi i gang med å innhente synspunkter og erfaringer fra relevante brukergrupper. Foreløpige tilbakemeldinger fra skolene viser at digital gjennomføring er utfordrende for de yngste elevene. Skolene etterspør mer fleksible, men tydelig avgrensede gjennomføringsperioder, kortere prøver, som er delt inn i mindre deler, og bedre språklige tilpasninger. Flere skoler uttrykker et ønske om at prøvene i større grad identifiserer elever som ligger like over eller under oppfølgingsgrensen, og at resultatene gir mer informasjon om elevenes ferdigheter enn den begrensede innsikten dagens prøver gir. Innsiktsarbeidet er fortsatt i en tidlig fase, men disse brukerfunnene er uansett viktige å ta med seg i utviklingen av nye prøver.

Ny støtte til kvalitetsutvikling i barnehagen

Udir arbeider med å utvikle ny støtte til kvalitetsutvikling i barnehagen. Første fase innebærer å pilotere og utforske metodene og innholdet som er videreutviklet i prosjektet *Kvalitetsutvikling gjennom medvirkning i barnehagen* (KUMBA) ved Dronning Mauds Minne Høgskole, i samarbeid med Nord universitet. Metodene omfatter intern vurdering, ekstern vurdering og strukturerte samtaler med barn (barnets stemme), og vi mener de kan styrke barnehagenes systematiske kvalitetsarbeid ved å støtte dem i å identifisere, diskutere og prioritere lokale kompetanse- og utviklingsbehov. Dette vil ha betydning for tidlig innsats, inkludering og tilrettelegging.

Vi vurderer også hvordan dette arbeidet kan ses i sammenheng med ståstedsanalysene og behovene til andre aktører i sektoren, for å se om det finnes muligheter for videre utvikling i fremtiden.

Tverrsektoriell fagstøtte for kommunenes forebyggende arbeid med barns oppvekstvilkår – «oppvektspakka»

«Oppvektspakka» er et sentralt tiltak i det tverrsektorielle forebyggingsoppdraget (OB 2024-20). KUBU (departementenes kjernegruppe for utsatte barn og unge) har gitt etatssamarbeidet i oppdrag å utvikle tiltaket. Tiltaket utarbeides i samarbeid mellom Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet, Helsedirektoratet, Utdanningsdirektoratet, Arbeids- og velferdsdirektoratet, Sekretariatet for konfliktrådene, Folkehelseinstituttet og Integrerings- og mangfoldsdirektoratet.

Formålet er å utvikle en helhetlig fagstøttepakke som styrker kommunenes forebyggende arbeid og fremmer gode oppvekstvilkår for barn og unge. «Oppvektspakka» skal samle, forenkle og videreutvikle veiledningen og den faglige støtten fra statlig nivå. I tillegg skal den bidra til at kommunene styrker planarbeidet, involverer barn og unge og bruker relevant kunnskap og data i sitt analyse- og utviklingsarbeid.

Tverrsektoriell lederutvikling for oppvekstsektoren

Tverrsektoriell lederutvikling er et tiltak som utarbeides i samarbeid mellom Utdanningsdirektoratet, Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet, Helsedirektoratet og KS. Tiltaket er en delleveranse i oppdraget om kompetanse- og praksisutvikling i kommunene gitt til etatssamarbeidet av KUBU.

Målet er at kommunale ledere skal oppnå en mer helhetlig oppgaveløsning og bygge en kultur for samhandling, slik at barn og familier møter et godt samordnet tjenestetilbud som setter deres behov i sentrum. Målgruppen er kommunedirektørens ledergruppe. I tillegg skal hver kommune etablere en oppvekstgruppe med utvalgte ledere og ansatte som jobber med tjenester for barn og unge. Lederutviklingen går over 18 måneder og starter våren 2026 med til sammen 16 kommuner fordelt på to kull.

Nasjonal faglig retningslinje med kunnskapsbaserte anbefalinger for å forebygge og følge opp skolefravær

Utdanningsdirektoratet, Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet, Helsedirektoratet, Statped og Folkehelseinstituttet samarbeider om å utvikle en nasjonal faglig retningslinje med kunnskapsbaserte anbefalinger for å forebygge og følge opp skolefravær. Oppdraget er gitt til etatssamarbeidet gjennom KUBU. Retningslinjen publiseres for offentlig høring 31. mai 2026.

Formålet med retningslinjen er å møte de viktigste utfordringene i arbeidet med å forebygge og følge opp skolefravær og gi elever med fravær raskere og bedre hjelp og oppfølging. Retningslinjen skal gi skolene, PP-tjenesten og de andre relevante tjenestene rundt barn og unge tydelige faglige råd som skal støtte dem både i det forebyggende arbeidet og i enkeltsaker der elever har fravær. Hovedmålgruppen for retningslinjen er ansatte ved skoler og PPT samt skoleeiere. anbefalingene vil også være nyttige for ansatte i de andre velferdstjenestene for barn og unge (skolehelsetjenesten, barnevernstjenesten, oppfølgingstjenesten, NAV, fastlegen osv.), kommuner og fylkeskommuner som tjenesteutøvere, foreldre og elever.

Videreutvikling av dagens lederutdanninger

Et nytt videreutdanningstilbud til ledere skal igangsettes fra høsten 2027. I oppdrag 2025-016, deloppdrag 1, ble Udir bedt om å vurdere hvordan dagens lederutdanninger for barnehage og skole – rektorutdanningen, styrerutdanningen og den modulbaserte videreutdanningen for ledere – kan videreutvikles. Oppdraget inngår også i deloppdrag 6 i arbeidet med å etablere og videreutvikle et helhetlig system for kompetanse- og karriereutvikling (SKK).

Udirs anbefaling er å erstatte dagens styrerutdanning og rektorutdanning med en felles nasjonal lederutdanning for alle lederne i målgruppen, det vil si barnehagestyrere, skoleledere og ledere i PPT, SFO og kommuneadministrasjonen. Vi anbefaler at denne lederutdanningen forvaltes som oppdrag etter anbudskonkurranse. Videre anbefaler vi å erstatte dagens modulbaserte videreutdanning for ledere med en regional modulbasert videreutdanning som har et nasjonalt rammeverk og en bredere portefølje av utdanningstilbud enn i dag. De regionale videreutdanningstilbudene bør suppleres med regionale etterutdanningstilbud (uten studiepoeng), og disse tilbudene bør forvaltes som en søknadsbasert tilskuddsordning for UH-sektoren og andre kompetansemiljøer.

I tråd med anbefalingene vi ga i juni 2024 som svar på oppdrag 2024-003, anbefaler vi i tillegg å etablere en nettbasert ledelsesutdanning for lærere i barnehage og skole som ønsker ledelse som en karrierevei, og å etablere et kompetanseutviklingstilbud til kommunale ledere, det vil si eiere i barnehage og skole, for å bygge ledelseskapasitet på eiernivået.

Oppfølging av Meld. St. 34 (2023–2024) – tiltak for en mer praktisk skole

Tiltakene i Meld. St. 34 (2023–2024) for en mer praktisk, variert og relevant skole har som formål å snu den negative utviklingen i elevenes resultater i læring, motivasjon og trivsel. Meldingen slår fast at det er et tydelig behov for en nasjonal innsats som i større grad bidrar til endring i klasserommene. Gjennom oppdrag 2025-017 skal Udir følge opp flere av tiltakene i meldingen. Enkelte deloppdrag er særlig relevante for temaet tilpasset opplæring:

- utvikle og formidle pedagogiske støtteressurser og kompetansebyggende tiltak for faglig og tverrfaglig praktisk læring
- tilrettelegge bedre for arbeidslivsopplæring på ungdomstrinnet

Læremiddelkatalogen

Læremiddelkatalogen skal gi oversikt over alle digitale læremidler som finnes i Norge. Læremidlene er ikke forhåndsgodkjent av Sikt eller Udir.

For noen elevgrupper, som samiske elever, minoritetsspråklige elever og elever med behov for individuell tilrettelegging, finnes det færre digitale læremidler. Planen er at Læremiddelkatalogen på

sikt skal gjøre det lettere å se hvilke læremidler som oppfyller ulike lovkrav, for eksempel kravene til universell utforming, slik at det blir enklere å ta gode og trygge valg. I tillegg arbeider Sikt med å synliggjøre læremidler for språk og tilrettelagt opplæring, slik at det blir enklere å finne læremidler for disse elevgruppene.

1.2 Regelverk og tilsyn

Utdanningsdirektoratets myndighetsrolle innebærer et ansvar for å forvalte regelverket i utdanningssektoren, som blant annet består av barnehageloven, opplæringsloven og privatskoleloven med tilhørende forskrifter, inklusive rammeplaner og læreplanverket. Myndighetsrollen innebærer også støtte til regelverksforståelse og -etterlevelse gjennom veiledning og tilsyn.

Eksisterende tiltak og virkemidler

Regelverket har flere bestemmelser som skal ivareta barn og elever med spesialpedagogiske, språklige eller andre behov for tilrettelegging av opplæringen. Disse bestemmelsene er omtalt på udir.no, med kobling til aktuell juridisk og pedagogisk støtte. For opplæringsloven er også merknadene til hver enkelt bestemmelse tilgjengelige. I tillegg ligger det annet støtte- og veiledningsmaterielt på udir.no, blant annet rundskriv, veiledere, regelverkstolkninger og filmer.

Udir gir også veiledning om forvaltningslovens bestemmelser og krav, for eksempel knyttet til sakkyndighetsarbeid og enkeltvedtak. Vi gjennomfører også tilsyn knyttet til blant annet kravene til spesialpedagogisk hjelp, individuell tilrettelegging og internkontroll.

Pågående prosesser og oppdrag

Veileder i spesialpedagogisk hjelp

Veilederen for tilpasset opplæring og individuell tilrettelegging ble oppdatert og fornyet da den nye opplæringsloven ble innført i 2024. Veilederen ble også revidert i november 2025, etter en ny høringsrunde, der vi mottok en rekke innspill fra sektoren. Vi startet en tilsvarende oppdatering av *Veileder for spesialpedagogisk hjelp* i 2025 og har som mål å publisere den oppdaterte versjonen våren 2026. Hensikten er å ha to parallelle veiledere om det samme temaet i barnehage og grunnskole, bygget opp på samme. Dette skal bidra til en mer sømløs overgang fra barnehagen til grunnskolen for barn og elever som trenger tilrettelegging.

Utarbeiding av maler

Da den nye opplæringsloven ble innført, vurderte Udir hvilke maler det var formålstjenlig å videreføre i tilknytning til lovens kapittel 11. Malen for enkeltvedtak om individuelt tilrettelagt opplæring (ITO) ble videreført, mens malene for henvisning til PPT, individuell opplæringsplan (IOP), årsrapport og sakkyndig vurdering ikke ble videreført.

Flere i sektoren har etterlyst disse malene. Begrunnelsen for at vi ikke har utarbeidet nye, er at de kan bli oppfattet som normerende og dermed gi lite rom for lokal fleksibilitet og profesjonelt skjønn. Malene på Udirs nettsider er dessuten statiske dokumenter som fort kan bli utdatert. *Veileder for tilpasset opplæring og individuell tilrettelegging* beskriver hva sakkyndig vurdering og IOP skal inneholde. Disse beskrivelsene gir et godt grunnlag for å utarbeide lokale maler. Flere kommuner har

også utviklet maler tilpasset lokale behov og forbedret maler på bakgrunn av erfaringer fra praksisfeltet.

Vi forstår imidlertid at et slikt arbeid kan være ressurskrevende for kommuner med lav kapasitet og kompetanse. Basert på behovene i sektoren vil vi vurdere på nytt om det kan være relevant å utarbeide flere maler eller mer støtte til utvikling av lokale maler.

Oppfølging av Meld. St. 34 (2023–2024) – tiltak for en mer praktisk skole

Gjennom oppdrag 2025-017 utvikler Udir veiledning om hvordan kommunene og skolene kan bruke handlingsrommet i fag- og timefordelingen og læreplanene i fag i den ordinære opplæringen, og om mulighetene for å utnytte fleksibilitet i fag- og timefordelingen for enkeltelever. I tillegg skal vi utvikle veiledning knyttet til ulike former for tidlig innsats og tydeliggjøre skolenes muligheter til å ta i bruk intensiv opplæring på 5.–10. trinn.

Vi er også bedt om å utvikle veiledning i bruk av alternative og varierte opplæringsarenaer, både for enkeltelever og elevgrupper, og både i ordinær opplæring og ved vedtak om ITO. Når det gjelder bruk av alternative opplæringsarenaer som del av ITO, henger dette sammen med det pågående arbeidet vårt med temaet og veiledningen som allerede foreligger.

Tiltak overfor kommuner med lav kapasitet og kompetanse

I arbeidet med støtte til innføring av ny opplæringslov har Udir gjennomført en workshop med utvalgte statsforvaltere og små kommuner for å vurdere behovet for særlige tiltak rettet mot kommuner med lav kapasitet og kompetanse. Her kom det frem at regelverket for individuelt tilrettelagt opplæring er blant de områdene som oppleves som mest krevende å tolke og etterleve. Vi arbeider derfor videre med å utvikle støtte til regelverketterlevelse særlig rettet mot kommuner med lav kapasitet og kompetanse.

Fremtidens videregående opplæring

Et pågående utviklingsarbeid som har betydning for strukturen og innholdet i videregående opplæring, er oppdrag 2023-024. Oppdraget omfatter hele studieforberedende opplæring og fellesfagene i yrkesfaglige utdanningsprogrammer og skal resultere i et nytt rammeverk for innhold og struktur som erstatter dagens fag- og timefordeling i videregående opplæring. Det nye rammeverket skal legge til rette for at innholdet og strukturen kan tilpasses et samfunn og arbeidsliv i utvikling, og bidra til at elevene blir best mulig forberedt på videre studier og får relevant kompetanse for å delta i samfunnet og mestre eget liv. Målet er en mer helhetlig struktur som reduserer rigid praksis i videregående opplæring. Ved å gi rom for fordypning, valgfrihet og fleksibilitet kan rammeverket både gjøre det lettere for elevene å tilpasse seg endringer i samfunn og arbeidsliv og gi lærerne bedre tid til å arbeide med opplæringen.

1.3 Kunnskapsutvikling og -formidling

Utdanningsdirektoratet har ansvaret for kunnskapsgrunnlaget på hele barnehage- og grunnopplæringsfeltet. Dette omfatter statistikk og analyser, forskning, evalueringer, piloter og utprøvinger. Gjennom tildelingsbrevene har Udir blitt spesielt bedt om å prioritere kunnskapsutvikling og -formidling innenfor spesialpedagogikk og inkluderende praksis.

Eksisterende tiltak og virkemidler

Som registereier samler og presenterer Udir data fra Basil (barnehage), GSI (grunnskole) og VIGO (videregående opplæring). Systemene inneholder omfattende informasjon om blant annet elevtall, årstimer, ressurser, andel og elever med spesialpedagogisk hjelp eller individuelt tilrettelagt opplæring, språklige minoriteter, målform, fremmedspråk, leksehjelp, SFO og PPT. Opplysningene er aggregert på barnehage- og skolenivå og finnes ikke på individnivå. Årlig presenter vi analyser av hvordan omfanget av barn og elever med vedtak utvikler seg over tid. Vi har også utviklet flere verktøy, temasider og veiledningsressurser for bruk og oppfølging av statistikk gjennom lokalt utviklingsarbeid.

Udir har de siste årene opparbeidet et bredt kunnskapsgrunnlag på feltet, gjennom både egne forskningsoppdrag, piloter og evalueringen av ulike ordninger.

Pågående prosesser og oppdrag

Senter for spesialpedagogisk forskning og inkludering (SpedAims)

SpedAims er et nettverk for spesialpedagogisk forskning, etablert av Kunnskapsdepartementet og finansiert av Forskningsrådet. Senteret skal styrke den spesialpedagogiske forskningens relevans og kvalitet. Fem universiteter deltar i ulike arbeidspakker i regi av SpedAims. Målet for senteret er å skape det beste grunnlaget for kunnskapsbasert praksis i barnehage og skole. Dette skal de oppnå gjennom spesialpedagogisk forskning av høy kvalitet.

De neste årene er det ventet [en rekke publikasjoner](#) som kan gi relevant kunnskap om hvordan Udir kan innrette og prioritere virkemiddelapparatet. Det ligger et stort potensial i å kombinere kunnskap fra Udirs egeninitierte evalueringer og statistikk med SpedAims grunnforskning; det kan gi en bedre forståelse av barn og elever og av tilbudet de mottar.

Arbeidspakken SpedAims SYS er av særlig interesse. SpedAims SYS utarbeider systematiske kunnskapsoversikter om blant annet screeningverktøy og kjennetegn ved barn med spesialpedagogisk hjelp i barnehagen og elever med ITO i skole. Denne forskningen handler også om kvaliteten på tilbudet barna og elevene mottar. Sped Aims Kohort-studien av barns utvikling med vekt på språk, lesing og matematikk er også av interesse.

I statsbudsjettet for 2026 ligger SpedAims inne med forslag om finansiering i fem nye år. Udir vil følge med på kommende publiseringer, opprettholde dialogen med forskningsmiljøet og sikre at våre virkemidler og tiltak er i tråd med den nye kunnskapen som utvikles.

Evalueringen av opplæringsloven

NIFU og NTNU Samfunnsforskning evaluerer innføringen av den nye opplæringsloven. De ser på hvordan ulike aktører implementerer loven med forskrifter, og hvordan de jobber for å sikre regeletterlevelse. De fokuserer spesielt på implementeringen og etterlevelsen av reglene i kapittel 11, og undersøker om etterlevelsen av disse reglene øker. Første delrapport forelå 15. desember 2025. Udir vil vurdere virkemidlene fortløpende etter hvert som vi mottar de neste delrapportene og sluttrapporten, som skal leveres i desember 2027.

Videreutvikling av GSI og VIGO

Høsten 2026 planlegger Udir å legge inn et felt i GSI om antall ansatte med spesialpedagogisk kompetanse. Vi ønsker å vite hvor mange av de ansatte i grunnskolen som har formell spesialpedagogisk kompetanse (minimum 30 studiepoeng) fra høyskole eller universitet, enten som del av grunnutdanningen eller som videreutdanning.

Udir og Novari følger årlig opp kvaliteten på data fra VIGO. De siste årene har Visma, på oppdrag fra Novari, utviklet en saksbehandlingsmodul for ITO i InSchool. En av fordelene med en slik integrert modul i InSchool er muligheten for å koble utstedelse av vedtak om ITO til en autogenerering av korrekt fagstatus. Fagstatus er den variabelen som brukes for å identifisere elever med ITO. Novari har bekreftet at funksjonalitet for autogenerering av korrekt fagstatus vil være på plass i InSchool før nyttår. Vi forventer meget god datakvalitet fra offentlige skoler når alle skolene har tatt i bruk den nye modulen i InSchool. Fordi disse dataene knyttes til individer, vil det være mulig å knytte elever med vedtak om ITO til opplæringstilbud og følge dem gjennom videregående. Videre kan SSB koble på informasjon om for eksempel arbeidsmarkedsstatus og NAV-ytelser. Det blir altså mulig å følge med på hvordan det går med elevene både gjennom videregående opplæring og videre ut i yrkeslivet.

1.4 Økonomiske virkemidler

Eksisterende tiltak og virkemidler

Udir har flere tilskuddordninger som blant annet skal bidra til tidlig innsats. I samarbeid med Statped forvalter vi også egen tilskuddordning for læremidler. Målgruppen er barn i barnehage og elever og læringer i grunnopplæringen. Ordningen gir støtte til særskilt tilrettelagt pedagogisk barnehagemateriell og særskilt tilrettelagte læremidler.

Udir forvalter i tillegg en erstatningsordning for søknader om rettsferdsvederlag i saker som gjelder skolegang. Mangel på et trygt og godt skolemiljø, eller mangelfull oppfølging ved faglige eller sosiale vansker, kan være grunnlag for slike søknader.

Pågående prosesser og oppdrag

Videreutvikling av tilskuddsordning for barnehagemateriell og læremidler

Tilskuddsordningen for pedagogisk barnehagemateriell og læremidler til skoler uten markedsgrunnlag har vært evaluert. Evalueringen peker på flere forbedringspunkter for å øke effekten av ordningen og bedre ivareta behovene til barn og elever som trenger tilrettelegging.

I den videre utviklingen av ordningen vil Udir, i samarbeid med oppdragsgiver, gjennomføre en revisjon av regelverket som ligger til grunn. Et sentralt spor i dette arbeidet er å sikre bedre tilgang til tilrettelagt barnehagemateriell / tilrettelagte læremidler for barn og elever som ikke har et tilfredsstillende tilbud. Målet er at et nytt regelverk, i form av en forskrift, skal tre i kraft i 2027.

Samlet tilskuddsordning for helhetlig og forebyggende innsats i kommunene

I 2026 blir tilskuddordninger fra Barne- og familiedepartementet, Helse- og omsorgsdepartementet, Kunnskapsdepartementet og Arbeids- og inkluderingsdepartementet slått sammen til én ordning. Målet er å legge bedre til rette for gode oppvekstvilkår og forebygge at barn og unge faller utenfor,

gjennom å styrke kommunenes mulighet til å se ressurser og behov i sammenheng. Regjeringen vil også vurdere om andre tilskuddsordninger på sikt skal legges inn i den nye ordningen.

1.5 Tiltak for å bedre situasjonen for samiske barn og elever

Innspillene fra Sametinget omhandler i hovedsak områder som den statlige enheten for samisk spesialpedagogisk støtte (SEAD) har ansvar for. SEAD bistår kommuner, barnehager og skoler med utredning, veiledning og kompetanseheving og er en viktig ressurs for å sikre et likeverdig opplæringstilbud for samiske barn og unge. Udir og SEAD har hatt dialog om hvordan kartlagte behov og innspill til tiltak best kan følges opp. Siden både behovene og innspillene i hovedsak gjelder SEADs ansvarsområde, er det SEAD som har utarbeidet vurderingene av tiltak.

Det vil fortsatt være behov for et godt samarbeid med kommuner og fylkeskommuner for å sikre at Statpeds tjenestetilbud bygger på en solid forståelse av samisk språk, kulturutvikling og fagkompetanse, slik at den samiske målgruppen får tjenester av likeverdig kvalitet. SEAD vil fortsette å styrke det tverrfaglige samarbeidet med samiske instanser for å sikre et sterkt og utviklingsorientert fagmiljø. Parallelt vil det jobbes med å videreutvikle SEADs tjenestetilbud på både individ- og systemnivå. Mandatet for SEADs tjenester i Statped gir en tydelig retning for dette arbeidet. Likevel ser vi behov for enkelte tiltak som trengs i tillegg for å møte utfordringene:

Innholdet i dette kapittelet ble konsultert Sametinget 30. januar 2026. Posisjonsnotatet fra Sametinget, referat og protoll fra konsultasjonen er vedlegg 3, i oversendelsen til Kunnskapsdepartementet.

Systematisk kontakt med kommuner og deres PP-tjenester

For å møte utfordringene jobber SEAD systematisk med å etablere kontakt med PP-tjenestene i ulike kommuner. Målet er å informere om SEADs arbeid og hvilke ressurser de kan tilby som støtte til samiske barn, unge og voksne med behov for særskilt tilrettelegging og oppfølging. Arbeidet skal bidra til å styrke kompetansen om samiske språk, samisk kultur og faglige perspektiver, og samtidig støtte kommunene i å oppfylle barn og elevers rettigheter etter barnehageloven og opplæringsloven. Erfaringer viser at kommuner som får slik støtte, er bedre rustet til å fange opp behov, kartlegge og sette inn tiltak i en tidlig fase.

Samarbeid med Samisk høgskole og andre UH-institusjoner

SEAD har en samarbeidsavtale med Samisk høgskole, der de bidrar med spesialpedagogisk kompetanse i barnehagelærer- og lærerutdanningene. Målet er å heve kompetansen og interessen for fagfeltet, slik at den spesialpedagogiske innsatsen over tid blir bedre og samiske barn, unge og voksne med særskilte opplæringsbehov får et tilpasset tilbud som ivaretar både språk og faglig spisskompetanse.

SEAD vil videreføre samarbeidet og også bidra med spesialpedagogisk kompetanse i andre universitets- og høyskoleutdanninger.

Oversetting og tilpassing av kartleggingsverktøy og læringsressurser

SEAD har gjennom mange år utarbeidet og tilpasset samiskspråklige kartleggingsverktøy og læringsressurser på både nordsamisk, lulesamisk og sørsamisk, som er de tre mest brukte samiske språkene i Norge. Sametinget fullfinansierer læringsressursene, og Statped har ansvar for

kartleggingsverktøyene. Det er fortsatt et stort behov for slike ressurser innenfor alle fagområder. Fordi kapasiteten og økonomien er begrenset, blir ressursene utarbeidet fortløpende etter innspill om behov fra ansatte i barnehage- og skolesektoren. Barnehagelærere og lærere deltar i utprøvningsfasen, noe som samtidig bidrar til å innlemme det spesialpedagogiske feltet i praksis. Arbeidet er målrettet og helhetlig, og legger vekt på å styrke inkluderende praksis og tidlig innsats. SEAD vil fortsette arbeidet med å utvikle, oversette og tilpasse samiske kartleggingsverktøy og læringsressurser.

SEAD er kjent med at det mangler mer omfattende verktøy for å kartlegge samisk språkutvikling. Dette gjelder alle de tre overnevnte samiske språkene. Det er gjort forsøk på å utvikle en samisk versjon av LOGOS, men det er for få samisktalende elever til at verktøyet kan normeres. På denne bakgrunnen utarbeider SEAD mindre deltester som til sammen kan gi et helhetlig bilde av blant annet barns språkutvikling.

Deltakelse i nettverk – samarbeid med nasjonale og regionale myndigheter

SEAD deltar i nettverket *Gemensamma Vägar* (Norge, Sverige og Finland). Nettverket skal sikre deltakerne tilgang til oppdatert forskning og arenaer for å drøfte spesialpedagogiske temaer. Samarbeidet er viktig for nettverksbygging, erfaringsdeling og oversikt over tilgjengelige ressurser for den samiske målgruppen. SEAD vil fortsette samarbeidet med nasjonale og regionale myndigheter i Sverige og Finland.

Nasjonalt forum for samiske språk og samisk kultur

Når det gjelder kompetanseutvikling, er hovedsatsingen til Udir det helhetlige systemet for kompetanse- og karriereutvikling for alle ansatte i barnehage, grunnskole, SFO og videregående opplæring. I 2025 ble det etablert et nasjonalt forum for samiske språk og samisk kultur innenfor ordningene for lokal kompetanseutvikling.

Formålet er å gjøre det enklere for kommuner, fylkeskommuner og private aktører å samarbeide med fagmiljøer som har riktig kompetanse innen samisk språk og kultur. Forumet skal styrke kompetanseutviklingen for alle lærere, spesielt samiske lærere, gjennom ordninger for lokal kompetanseutvikling i barnehage, grunnskole og videregående opplæring (inkludert fag- og yrkesopplæring). Forumet består av relevante kompetansemiljøer, representanter fra barnehage- og skolesektoren og sentrale interesseorganisasjoner. Det er statsforvalteren i Nordland som forvalter forumet.

Ny kunnskap

Avslutningsvis nevner vi studien [SpedAims Hjertespråk](#), som vil bidra med mer kunnskap om hvordan vi kan støtte samiskspråklige barns språklige, faglige og sosiale lærings- og utviklingsmuligheter i Norge. Studien omfatter barn fra både nordsamiske, lulesamiske og sørsamiske språkmiljøer og språkregioner. Den består av både kvalitative og kvantitative undersøkelser og følger et stort antall barn fra hele landet gjennom de siste årene i barnehagen og videre opp i skolen.

